

Dil, İktidar ve Eleştirel Okuryazarlık: Donaldo Macedo'nun Eğitim ve Toplum Üzerine Katkıları

Özlem Yıldırım¹

Bu çalışmada, Donaldo Macedo'nun yaşamı ve akademik gelişimi ele alınacak, ardından dil, güç ve toplumsal kimlik üzerine geliştirdiği görüşler incelenecek ve son olarak eleştirel okuryazarlık yaklaşımının eğitim alanındaki yansımaları değerlendirilecektir.

Eğitim alanında okuryazarlık kavramı uzun yıllar boyunca çoğunlukla bireylerin okuma ve yazma becerilerini ifade eden teknik bir yeterlilik olarak ele alınmıştır. Ancak özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren eğitim bilimleri, sosyoloji ve kültürel çalışmalar alanlarında yürütülen araştırmalar, okuryazarlığın yalnızca bireysel bir beceri olmadığını; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve politik bağlamlarla yakından ilişkili bir süreç olduğunu ortaya koymuştur. Bu yaklaşım doğrultusunda okuryazarlık, bireylerin içinde yaşadıkları dünyayı anlamlandırmalarını, toplumsal ilişkileri çözümlemelerini ve mevcut güç yapılarını sorgulamalarını sağlayan bir araç olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu dönüşümde özellikle eleştirel pedagoji yaklaşımının önemli bir etkisi olmuştur. Eleştirel pedagojinin öncü isimlerinden Paulo Freire, okuryazarlığı bireylerin yalnızca sözcükleri değil, aynı zamanda dünyayı okuyabilme ve dönüştürebilme kapasitesi olarak tanımlamış ve bu yaklaşım eğitim alanında yeni bir perspektifin gelişmesine katkı sağlamıştır. Freire'nin bu düşünsel çerçevesi, okuryazarlığın toplumsal eşitsizlikler, dil politikaları ve kültürel kimliklerle olan ilişkisini inceleyen pek çok araştırmaya da ilham vermiştir.

Bu bağlamda Freire'nin düşünsel mirasını geliştiren önemli akademisyenlerden biri Donaldo Macedo'dur. Dil, güç ve eğitim arasındaki ilişkileri inceleyen Macedo, özellikle eleştirel okuryazarlık kavramı üzerinden eğitim sistemlerinin ideolojik yönlerini analiz etmiş ve dil politikalarının toplumsal eşitsizlikleri nasıl yeniden üretebildiğini ortaya koymuştur. Macedo'nun çalışmaları, okuryazarlığın yalnızca

¹ ozlemcicekci88@gmail.com

pedagojik bir konu değil, aynı zamanda kültürel kimlik, toplumsal adalet ve demokratik katılım ile yakından ilişkili bir alan olduğunu göstermektedir.

Donaldo Macedo'nun Yaşamı ve Akademik Yolculuğu

Donaldo Macedo, Kuzeybatı Afrika kıyılarındaki Yeşil Burun Adaları'nda bulunan Brava adasında doğdu. Orta ve lise eğitimini São Vicente adasında tamamladıktan sonra 1966 yılında ailesiyle Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti ve Massachusetts'in Dorchester semtine yerleşti. Ailesinin Kingston'a taşınmasının ardından Macedo, eğitimini tamamlamak için büyükannesiyle Dorchester'da kaldı (Commonwealth Beacon, 2012). Lisans eğitimini Massachusetts Üniversitesi Boston'da İspanyolca üzerine tamamlayan Macedo, yüksek lisansını New York Üniversitesi'nde İspanyol Edebiyatı alanında, doktora eğitimini ise Boston Üniversitesi Uygulamalı Psikodilbilim Bölümü'nde tamamladı (University of Massachusetts Boston, 2019).

Macedo'nun okuryazarlık alanındaki çalışmalarının motivasyonlarından biri, ana dili Yeşil Burun Adaları kreolü olan ve eğitimine Amerika Birleşik Devletleri'nde devam eden iki dilli bir öğrenen olarak yaşadığı deneyimlerdir. Tek dilli bir eğitim sistemi içerisinde karşılaştığı zorluklar ve Cape Verde kültürünün asimilasyon baskısıyla karşılaşması, onun dil ve güç ilişkilerini sorgulamasına yol açmıştır (NNEST of the Month, 2011). Macedo, kendi yaşam deneyimlerinin özellikle dilsel azınlıkların eğitim sisteminde karşılaştığı engelleri anlamasında belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (Lacina, 2013).

Macedo, Antonio Gramsci'nin kültürel hegemonya kavramından yararlanarak baskıcı dil politikalarını eleştirmiştir. Ona göre dil, yalnızca iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürel ve düşünsel bir sistemdir; bu nedenle İngilizce dışındaki dillerin bastırılması yalnızca dilsel çeşitliliğin değil, aynı zamanda farklı düşünme biçimlerinin de ortadan kalkmasına yol açmaktadır (Macedo, 2006).

Dil, Güç ve Toplumsal Kimlik

Macedo, dilin sosyo-politik boyutlarını inceleyen çalışmalarında sosyodilbilim alanındaki araştırmalardan yararlanarak dilin toplumsal kimliklerin oluşumunda ve kalıplaşmış yargıların üretiminde önemli bir rol oynadığını vurgular. Ona göre dilsel özellikler çoğu zaman bireylerin sosyal statüsü, eğitim düzeyi ve etnik kimliği hakkında varsayımlar oluşturulmasına neden olur ve bu durum toplumdaki ayrımcılık mekanizmalarını güçlendirebilir (Lacina, 2013).

Bu bağlamda Macedo'nun erken dönem çalışmalarından biri, farklı Portekiz etnik gruplarının lehçelerine yönelik dil tutumlarını inceleyen deneysel bir araştırmadır. Bu araştırmada çeşitli Portekiz lehçelerini konuşan bireylerin ses kayıtları jüri üyelerine dinletilmiş ve konuşmacılar eğitim düzeyleri ile lehçelerine göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, sınırlı eğitim almış konuşmacıların daha düşük puan aldığı ve lehçelerle sosyoekonomik statü arasında güçlü bir ilişki kurulduğu ortaya konmuştur (Macedo, 1981). Bu

bulgular, dilsel farklılıkların yalnızca iletişimsel değil aynı zamanda toplumsal hiyerarşilerle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Macedo'ya göre dil üzerine yapılan bu tür çalışmalar, toplumda yaygın olan dil temelli stereotipleri ortaya çıkarmakta ve özellikle dışlanmış topluluklar açısından dilin yeniden düşünülmesini gerekli kılmaktadır (Lacina, 2013).

İktidar, Eğitim ve İdeoloji

Macedo'nun çalışmaları dil ile iktidar arasındaki ilişkiye güçlü bir vurgu yapmaktadır. Ona göre eğitim sistemi, medya ve diğer toplumsal kurumlar kimi zaman egemen ideolojiyi yeniden üretme işlevi görebilir. Macedo bu durumu özellikle modern toplumlarda bilginin kontrolü üzerinden açıklamakta ve okulların, medya kurumlarının ve politik söylemlerin eleştirel düşünmeyi sınırlayan yapılar oluşturabileceğini ileri sürmektedir (Macedo, 2006).

Macedo'nun analizlerinde özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki politik söylemler de önemli bir yer tutar. Ona göre politik liderler çoğu zaman seçmenleri belirli ideolojik çerçeveler içinde yönlendirebilmekte ve kamuoyu söylemleri aracılığıyla gerçekliğin farklı biçimlerde sunulmasına katkıda bulunabilmektedir. Bu nedenle Macedo, eğitimcileri ve öğrencileri medya mesajlarını eleştirel biçimde analiz etmeye ve politik söylemlerin ardındaki güç ilişkilerini sorgulamaya davet etmektedir (Bartholome & Macedo, 1997).

Eleştirel Pedagoji ve Özgürleştirici Okuryazarlık

Macedo ve Freire'ye göre okuryazarlık yalnızca sözcükleri okuyup yazabilme becerisinden ibaret değildir. Okuryazarlık aynı zamanda bireylerin içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı anlamlandırma ve dönüştürme süreçlerinin bir parçasıdır. Freire'nin ifadesiyle, "dünyayı okumak, sözcüğü okumaktan önce gelir; sözcükleri okumak ise dünyayı anlamak ve dönüştürmek için yapılan bilinçli çalışmanın bir parçasıdır" (Freire & Macedo, 1998, 96).

Bu yaklaşım doğrultusunda özgürleştirici okuryazarlık, bireylerin kendi tarihsel ve kültürel deneyimlerini anlamalarıyla başlar. Aynı zamanda egemen kültürün dilini ve kodlarını çözümleyebilmeyi de içerir. Böylece öğrenenler yalnızca bilgi tüketicileri değil, toplumsal dönüşüm süreçlerine aktif biçimde katılabilen bireyler hâline gelirler (Freire & Macedo, 1998).

Sonuç

Donaldo Macedo'nun çalışmaları, okuryazarlığın yalnızca teknik bir beceri olmadığını, aynı zamanda kültürel, politik ve toplumsal bir araç olduğunu göstermektedir. Macedo ve Freire'nin eleştirel pedagojik yaklaşımı,

okuryazarlığın bireyleri özgürleştirme, toplumsal eşitsizlikleri sorgulama ve güç ilişkilerini görünür kılma kapasitesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Macedo'nun çalışmaları özellikle dil, iktidar ve toplumsal kimlik arasındaki karmaşık ilişkileri analiz ederek eğitim alanına önemli katkılar sunmuştur. Dilin toplumsal stereotipleri yeniden üreten bir araç olabileceğini gösterirken, aynı zamanda eleştirel okuryazarlık aracılığıyla bu yapıların sorgulanabileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle Macedo'nun yaklaşımı, dilsel ve kültürel çeşitliliğin arttığı çağdaş toplumlarda eğitimin demokratikleşmesi açısından önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

Kaynakça

- Bartholome, D., & Macedo, D. (1997). Ethnic and racial identities in the United States. In J. L. Kincheloe & S. R. Steinberg (Eds.), *Changing multiculturalism* (pp. 215–228). Open University Press.
- Commonwealth Beacon. (2012, 28 Şubat). Two brothers, two sets of political viewpoints. <https://commonwealthbeacon.org/politics/003-two-brothers-two-sets-of-political-viewpoints/>.
- Freire, P. & Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık: Sözcükleri ve dünyayı okuma.* (S. Ayhan, Çev.). İmge Kitabevi Yayınları.
- Lacina, J. (2013). Donaldo Macedo. In J. D. Kirylo (Ed.), *A critical pedagogy of resistance: 34 pedagogues we need to know* (pp. 97–100). Sense Publishers.
- Macedo, D. (1981). The sociolinguistics of Portuguese-American speech communities. *The Bilingual Review*, 8(1), 13–24.
- Macedo, D. (2006). *Literacies of power: What Americans are not allowed to know.* Westview Press.
- NNEST of the Month.* (2011, 28 Şubat). Donaldo Macedo. <https://nneestofthemonth.wordpress.com/2011/02/28/donaldo-macedo/>
- University of Massachusetts Boston.* (t.y.). Faculty & Staff: Donaldo Macedo, PhD, EdD. *Wayback Machine arşivi (30 Mart 2019):* https://web.archive.org/web/20190330210531/https://www.umb.edu/academics/cla/faculty/donaldo_macedo